

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

UN TRIMESTRE

Dins Espanya: una pesseta.
Fora d'Espanya: dues pessetes.

Redacció i Administració

General Barceló, —1.—2.º

PALMA DE MALLORCA

LA AURORA

Surt cada dissapte per donar ventim i altres erbes a n-es qui s'ho guany

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ

A Manacor: Ca-Mestre Antoni Fiol, Ferrer, 5.—Ca-l'amo Andreu Alcover, Plassa del Palau, 9.

A Palma: Llibreria d'En Guasp, Morey, 6.—Taller d'encuadernacions d'En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria Ernest Frau, Brossa.—Llibreria d'Alomar y Fontdevila Brossa.

Parla En Revenjoli. Escoltau i oïren

Glees

N'haurem d'arrambar uns quants an ets anticlericals i revolucionaris que demunt *El Ideal*, s'in *Justicia*, s' *Obrer Balear*, s' *Animalot pudent* i *La Tarde* n'han fetes de ses seues contra sa veritat catòlica i històrica, contra l'Església, contra's sentit comú, contra tota cosa bona que los sia venguda davant. Ni ab tanta de calorota com ha feta aqueys dies, han sabut estar sense dir desbarats, doys, mentides i virollades. ¡Vaja quin tranc que hi tenen d'etzibarne!

I

Barbaridats de «Mestre» Biel Alomar

N'antaferra un bon raig demunt *El Ideal* sobre sa República portuguesa. Lo raro seria que'n digués coses avengudes. Com sa tracta d'una República de barbatxos, seuvatxes i males pécores, *Mestre* Biel les defensa. Es natural cadascú va ajuda an es seus. Ja's sap que *Mestre* Biel se firma *Fosfor*, que vol dir *Llucifer*. Naturalment que *Mestre* Biel no es un *Llucifer* de bon de veres (¡Deu mos neuguart!), sino de per riure. ¡Ja mos hi aniria oé, si tots es *Llucifers* fossen com *Mestre* Biel! Es que *Mestre* Biel tota sa forsa la té a sa llengo i an es cap de sa ploma. Si'l treys d'axò, no tè coratje per aturar un mosquit ni alè per apagar un llum, de tant que's retjira, en veure *moros a la costa*, i sobre tot en fer trons i llamps, fins a s'estrem de que s'es donat es cas d'invocar, ell, es gran incrédul, el Bon Jesús i Maria Santísima i tots els altres Sants i Santes del cel.

1

Mestre Biel, gordiá des republicans

¿Com idò, aquest *Llucifer de per riure* no mos ha de fer riure pe'ses butxaques allà ont diu a tots es republicans d'Espanya: «I noltros seriem es derrers d'ets indigns si no mos fessem gordians d'aquesta *Jove Lusitania*», axò es, sa República de Portugal. ¡Pobre República de Portugal, si no tenia altres «gordians» ni defensors que *Mestre* Biel, i es bereyols que'l seguexen! Ja seria de veure que an En Canalejas ara li pujás sa mosca an es nas, i a tots es republicans que per escrit i de paraule reclamen contre's monárquics portugueses i a favor d'aquella República los digués;— ¡Sortiguemne d'un cop! ¿No deys voltros que voleu esser gordias de sa República portuguesa? ¡Hala idò! a gordar tots sa frontera portuguesa ab un fussell an es coll, fins i tant que hi haja cap monárquic que duga males intencions contra tal República! — ¡Allá'n veurieu de republicanetxos

donarho a ses cames, un p'es llevant, s'altre p'es ponent, fogint més que de quatres! ¡I es qui fogiria davant de tots cap a Marsella, cap a Alger, cap a Liorna, seria *Mestre* Biel. — ¡Que la quart Pilat o'l dimoni a sa frontera portuguesa! diria *Mestre* Biel, corre qui corre, pegantse ab sos talons pe'ses anques. — De manera que tot axò de que *Mestre* Riel s'haja de fer ab tots es republicans d'Espanya «gordiá de sa República portuguesa, es música *bielenca*, qu'es sa més xereca i sa més poc sentidora de ses músiques.

2.

Mestre Biel, glorificador de renegats i traydors a la Patria.

Llavò mos retreu *Mestre* Biel que's «gloriosos afrancesats anaren a França a cercar sa llibertat». ¿Ets afrancesats, gloriosos, *Mestre* Biel? ¿Vol dir aquells mals espanyols, aquells grans polissons, aquells grans no-ninguns que, com vengué Napoleón I l'any 1808 a prendremos l'Espanya ab sa polissonada més grossa més vil, més infame, per esborrar sa nostra Patria des llibre de ses Naciens, per fermos esclaus i junyirmos an es seu jou,—en lloc de parar clot a s'infame invasor, com hu feren tots ets espanyols decents, se passaren a s'invasor, feren costat a s'invasor contra Espanya, contra sa seua propia patria, — ¡aquells infames d' afrancesats, aquells grans no-ninguns, aquells grans canalles, eren gloriosos, ¿eh *Mestre* Biel? Sí, axò son ses vostres glories ets estrumbols, es no-ninguns, es canalles, ets infames com aquells afrancesats! ¡Bon profit vos fassen, *Mestre* Biel, aquexes glories!

3.

Mestre Biel «admirador» d'un dèspota, lladre i botxí, però de lo més dèspota, de lo més lladre, de lo més botxí.

I llavò teniu també lo gran Biel! sa... *frescura* de dirnos que sa República portuguesa «ha realisada ab mig any s'obra més admirable». ¿Amb-e que? «Continuant s'obra de Pombal». ¡I vos, dientvos liberal, tenintvos pe's esperit més lliberal d'Espanya i del mon, teniu pit per calificar d'admirable s'obra tirànica, despòtica, cruel, ferotje d'aquell gran tigre, d'aquell gran botxí, d'aquell gran assassí que's deya es Marqués de Pombal? ¡Bé demostrau lo que sou vos, *Mestre* Biel, declarantvos «admirador» de Pombal! Aquex gran polisó, Ministre del rey Jusep I de Portugal, la segona mitat des sigle XVIII, quant li convenia arrelarse a la Cort, aont es Jesuites tenien molt de bo, feya la bona an es Jesuites, i se presentava com un devotíssim de la Companyia de Jesús; pero, com va veure que ja s'era fet seu el Rey, que no era més qu'un tros de carn batiada, llavò co-

mensá a demostrar lo qu'era: un ambiciós, un cruel, un dèspota, un trigre, un botxí. Es conegut historiador César Cantú (L. XVII, c. XXV) diu que En Pombal privá a Lisboa tota classe de periòdics; en lloc de llevar la Inquisició, e-hi aficá manyefles seus i va fer un germá seu *Inquisidor Major* per servirse de tal Tribunal p'es seus fins i afeetes; confiscava's bens des seus contraris per ferse ric ell i es seus parents; i allà ont; com entrá Ministre, només era un senyor de mitja má, quant dexá d'esser Ministre, tenia **trecentes milia lliures de renda**. Doná un decret que penjassen tots es lladres; pero llavò donava per lladres es qui's quixaven de sa miseria que patien, i los feya penjar. Se conta que ab un dia enviá *sumariament cent persones a la forca*. *Vint mil cruzados* (moneda) de premi donava an es qui denunciava aquell o aquell altre que malparlassen d'ell, o conspirassen contra ell; i declará crim de *lesa-Majestat* tota resistència a ses ordres del Rey, que no donava més que ses qu' En Pombal volia. Ell, En Pombal, era s'accionista més gros d'una companyia an-e qui ell concedí es privilegi des comerç de carn humana, axò es, des *negres*, s'esclavitut; i concedí es monopoli des comerç ab Xina i les Indies (l'any 1754) a una altra companyia, Velho de Oldemburgo, essentne participants a mitjes el rey Jesep i En Pombal; i posá una Societat per esplotar es vins de Oporto, fentse senyalar ell un sou colossal; i perque's vinyaters, de vexats i eclotellats que's veyen, s'alsaren,—en feu *penjar devuyt*, n'enviá 26 a galeres i en desterrá *noranta nou*. ¿Ah idò?

Pero en va fer encara de més feres-tes En Pombal. Escoltau lo que va fer an es Jesuites i a ses nobilíssimes families de Tavoros, Aveyros i Alaydes. E-hu conten totes ses histories de Portugal. Noltros e-hu prenim del gran Menendez Pelayo (*Heterodoxos*, T. III. c. II) i de Cretineau-Joli (*Histoire religieuse, politique et litteraire de la Compagnie de Jesús*, T. V. c. XXXIV). Dues forses li feyen nosa an En Pombal: la noblesa, que'l rebutjava considerantlo de baxa má, i es Jesuites, que veyen ell que, ab s'influencia que tenien dins la Cort i dins s'alta societat portuguesa, l'aturarien de fer i desfer a lo dèspota L'any 1750 conseguí qu'Espanya volgués baratar a Portugal ses *Reduccions del Paraguay* ab sa *Colonia del Sagrument* o sia del *Riu de la Plata*, *Reduccions* i *Colonia* formades, convertides i dirigid's p'es Jesuites. Es Governader de Rio Janeiro, se creya que's Jesuites tenien grans mines d'or an el Paraguay; per axò encaletí En Pombal a proposar i fer tal barat. Com la *Colonia del Sagrument* valia mol més que'l Paraguay, Espanya acceptá sa proposta, bax de sa condició, imposad

p'En Pombal, de que ets habitants d'una i altra regió havien d'entrar ab so barat, vuy dir, que'ts habitants del Sagrument havien d'abandonar es seu país, i es del Paraguay també, a fi de que's governants portuguesos poguessen esplotar exclusivament ella ses mines d'or.—Es Jesuites, per que no los diguessen revolucionaris, se someteren a tal barbaridat, i aconse-yaren an ets indis convertits que abandonassen sa seua terra sa seua Patria; ara'ts indis foren molt pocs els qui hi allargaren es coll. S'inmensa majoria se resistiren; i hi anaren ses tropes d'Espanya i Portugal i hi feren una gran mortandat: **dos mil indis** e hi colaren la vida. Com se suposa, aquelles admirables Missions de la Companyia feren uy; tot se'n aná an el dimoni. I es pobres Jesuites se venen acusats d'ets indis d'estar venuts an En Pombal, i En Pombal les acusa d'haver moguda sa sublevació i horrosa resistència d'ets indis, allà ont era evident que no hi havien tenguda art ni part. Ab axò es Governador de Rio Janeiro ja ocupava'l Paraguay; i ja va esser partit a cercar ses mines d'or. Cap en trobá per nat senyal; hu va haver de confessar an En Pombal, que seguí calumniant de sa manera més desvergonyida i infame es pobres Jesuites, escampant mil escrits plens de mentides i calumnies contra ells. Logra arabassar an el papa Benet XIV un Breu per que's Cardenal Saldanha, arquebisbe de Lisboa, instrument cego des Ministre portugués, visitás ses Missions des Jesuites del Brassil. Axo era s'escusa; sa reyalitat era passar an el dimoni totes aquelles Missions. Ab axo se mor el Papa (3 maig 1758) i ocupa'l Soli Pontifici Clement XIII, el qual, davant ses reclamacions des General de la Companyia, anomená una Congregació, qu'examiná sa causa, i declará s'innocència des Jesuites, des cárrecs qu'aquell Visitador havia decretats sense sentir ni admetre des cárrecs d'aquells pobres relligiosos. De tals injusticies es principal responsable era En Pombal.

Mentres tant arriba dia 3 de setembre de 1758 A's vespre, tornant el Rey de Ca-sa-Marquesa de Tavora, amb e qui sembla qu'anava de tres qui n'agafa quatre, li surten tres homos a cavall, i li claven tres tirs i el feren a un bras. Es poble doná sa culpa an es Duc d'Aveyro i a dos criats seus, axo es, a sa gelosia des Duc, espos de sa Marquesa. ¿Que fa En Pombal davant tal feta? Res per espay de tres mesos, fins que dia 15 de desembre (1758) posen dins sa presó's Duc d'Aveyro, el Marqués de Tavora, D.ª Elionor sa mare, ab tots sos parent i amics. Sa tropa rodetja ses cases i collegis des Jesuites, amenassantlos de mort si surten de ses seues cambres i prenen tots es papers. Comens a sa

causa, formant En Pombal un tribunal aposta anomenat de *Inconfidenza*, saltant i trepitjant totes ses regles i normes d'enjuiciat. Es Fiscal Costa Freyre no 's somet a fer lo que vol En Pombal, i el treu aquest de sa causa, el processa, i el tira dins una presó, carregat de cadenes, donantlo per còmplic d'ets acusats i reus. A tots aqueys, no declarant lo que volia En Pombal, les someteren an' *es turment*, cuydantlos a matar. Tots s'agontaren forts, fora 's Duc d'Aveiro, que, cedint a sa violència des «turment» se confessá culpable, acusant Jesuites de complicitat; pero tot d'una que vaesser sortit de sa «prova des torment», se desdigué, jurant que no era vera aquella confessió, que l'havia feta per alliberarse de lo horrible des *turment*. Es jutjes no volgueren fer cas de tal declaració, i el condemnaren com-e *confés i convicte*. Sí, dia 12 de janer de 1759 sa dictá aquella feresta sentència contra 's Duc d'Aveiro i tots es Tavoires, aont se diu que 's Duc va cometre aquell crim contra sa vida del Rey, mogut p'es Jesuites, «homos empestats i inimics» del Rey, que «li deyen que matar el Rey no era ni pecat venial» i que sa Marquesa de Tavora, moguda també p'es Jesuites, sobre tot p'el P. Malagrida, prengué part en tal conspiració i va esser causa de que 's seus fiys n'hi prenguessen també.— Aquella sentència senyala 's Jesuites com *inductors* des crim de dia 3 de setembre, sense haverlos presa declaració sobre tal fet ni haverlos encausats. Amb-e que 's funda sa sentència per acusar es Jesuites de tal *inducció*? En que sa seua ambició no té fi, i que per axò forsat havien d'esser ells sa causa de tal crim.—¿S'es vist may res més seuvatje ni més horrible en meteria d'enjuiciat?—An es Due d'Aveiro li senyalá sa sentència aquexes penes: fermat ab cordes i ab so saig devant devant, el dugueren a sa plassa de Caes des barri de *Belem*; allá li engrunaren ses cames i es braços, i l'estengueren dalt una roda «per satisfacció des vasalls de Sa Majestat, presents y futurs» i... tot seguit el cremaren de viu en viu ab so cadafal, fins que tot va esser cenra, que tiraren a la mar. A iguals penes, may vistes ni oides fins llavó dins Portugal, foren condemnats tots els altres Tavoires i Atáyes i es criats d'ells. Sols esceptuaren de sa pena des foc sa Marquesa D.ª Elionor, que nomes li tayaren es cap i es coll, i llavó cremaren es cadáver, tirant ses cenres a la mar.—I lo particular fone que, acusant sa sentència es jesuites P. Malagrida, P. Matos i P. Alejandro de *sugeridors* i *autors* de s'atentat contra sa vida del Rey, no aparexen per res dins es procés, ni hi ha cap actuació contra ells. Era qu'En Pombal a-les-hores *preparava* s'opinió pública contra la Companyia de Jesús escampant contra ella escrits plens de mentides i calumnies. Aviat entregá 'l i. Malagrida a l'Inquisició, composta d'instruments d'En Pombal, i aquells infames *inquisidors* condemnaren el P. Malagrida a morir cremat per *visionari, iluminat i fals profeta*; i hagué de sorti ab cinquanta més a s'auto de fe, i el cremaren.

I no s'aturá aquí En Pombal. Dia 19 de janer (1759) doná un decret confiscant tots es bens i temporalitats des Jesuites portuguesos d'Europa, Asia i América treyantlos a pública subasta, fent sortir es Pares de ses seues Cases i Collegis, compartintlos p'es convents de ses altres Ordes; i fa a sebre an el Papa qu'está resolt a engigar de tot Portugal es Jesuites per incompatibles ab sa tranquilidat de s'Estat. El Papa dia 15 agost (1759) contesta autorisant que 's procedis contra 's culpables de cap crim, pero no contra 's qui'n fossen nets. En Pombal no s'atnava de tancar dins sa presó tots es qui pássaven per amics des Jesuites; i no satisfetlo s'autorissció del Papa, dia 16 de setembre (1759), fa embarcar 113 jesuites cap a Civitá-Vecchia per que'l Papa los mantengués. Dia 5 d'octubre següent se publica un decret declarant es Jesuites «esterminats, desnaturalisats, proscrius i engegats per a sempre de Portugal i de totes ses Colonies com-e «rebel los públics, traydors, enemics i agressors actuals i pretèrits contra sa Royal Persona i es seus Estats», privant, bax de pena de mort, tota comunicació de paraula i per escrit ab ells. An es Bisbes que protestaren, los desterra despuyantlos de tot quant tenien; engega 's Nunci del Papa, romp ses relacions ab la Santa Seu, fa publicar una partida de llibres prohibits contra sa Relligió, i posa un sens fi de Mestres laycs, jansenistes o volterians i fa cremar tots quants, de llibres troba escrits de Jesuites.

I segui En Pombal fent barbaridats de lleó, de tigre, de pantera, fins que 's morí el rey Jusep, i pujá an es tro no sa seua fiya la reyna D.ª Maria I la *Piadosa*, dia 29 de febrer de 1777. A-les-hores s'obriren sus presons p'es ses víctimes d'En Pombal, qu'arribaven a 800, entre altres, 60 Jesuites, ets únics que quedaven de tants i tants qu'havien colada la vida p'es s'espasa de sa tirania o p'es sa violència de sa *prova des turment* devant es Tribunal. Dia 10 d'octubre de 1780 es Tavoires conseguiren sentència de rehabilitació; dia 7 d'abril de 1781 se proclamá s'innocència de tots es condemnats a mort de foc p'es sa sentència de 12 de janer de 1759, anul·lant tal sentència p'es vicis jurídics de qu'estava farcida. Desfet es tribunal de *Inconfidenza* i examinats es processos qu'havia instruits, se proclamá judicialments innocència de mes de 3970 persones, vexades i oprimides p'En Pombal sense forma de judici. Condamnaren En Pombal a moltíssimes de restitacions de bens i coses robades, i el desterraren a vint legos de la Cort. No li donaren un cástic més gros, que tant i tant merescut el tenia perque ja havia doblegats es vuytanta anys. Li varen tenir sa compassió qu'ell may havia tenguda de seus contraris. Axò va esser En Pombal, que *Mestre Biel* té s'atreuiment de donar per «admirable», i que, perque sa República portuguesa ha renovats aquells decrets seuvatjes contra 's Jesuites, *Mestre Biel* declara que tal República «ha feta s'obra més admirable de tutela governatiya» i «sa mostra més forta d'educació p'es sa llibertat». De manera que segons *Mestre*

Biel, es cremar gent d'en viu en viu, robar es bens des contraris, despuyar sa nació ab lleys tirániques per omplirse ses butxaques, ocasionar sa mort de més de dos mil indis, i tirar dins sa presó milenars de persones, vexantles de sa manera més seuvatje, fent *torturar* gent devant es tribunals, bolcantse dins sa sanc de ses víctimes.—fer tot axò es, segons *Mestre Biel* Alomar, fer una *obra admirable, educar la gent p'es sa llibertat*. Sí, per *Mestre Biel* un despota, un senguinari, un lleó, un tigre, una pantera, un lladre, un assassi, un botxi com En Pombal es un homo «admirable», un gran «educador», un héroe. *Ecce homo*.

4

Es vostro «futurisme» es que du xètiga

¿I teniu cara de dir jo *Mestre Biel* que's «clericalisme se mor»? ¿Se mor, i vos fa destraletjar tant? ¿Se mor, i vos no parau d'acabussasvosshi, i no us aturau de treure foc p'es caxals contra ell? ¿Ja fa vint sigles que «ol-tros anticlericals el donau per mort o a punt de batre's peus! Ja s'ho figuraven ets escribes i fariseus que l'havien enterrat an el Bon Jesús. També s'ho figurava cada Emperador que decretava nova persecució contra's cristians, que los enterraria a tots. També Luter se fiurgava enterrar el Papa, i ets *enciclopedistes* francesos sa Relligió. ¿Quina trequelada de caps-verjos, pala-canyes i pifolers! I si tots aqueys feren ets ous en-terra, ¿que heu de fer vos, *Mestre Biel*? ¿Voleu una senya de que's clericalisme no's mor ni du gens de xètica, sino que sou vos ab so vostro «futurisme» estúpíd que la duys? Ara vos ne donaré una de prova: vos vos teniu p'es anticlerical de pel més arreixinat. ¿Com és, idò, que ja fa anys que fogiu de trobarvos ab cert capellá, qu'un temps vos el tenieu per un bon amic, anáveu a ca seua? Pero váreu tenir certa polèmica ab ell; i de llavó ensá no sou anat pus a certa tertulia aont es diumenjes vos solleu veure ab tal capellá; i tant esquiú vos posáreu de trobarvos ab tal capellá, qu'un dia qu'anáveu a despedir un amic vostro an es Moll, no volguéreu entrar dins es menjador des vapor aont se trobava tal amic, fins qu'aquell capellá en va esser sortit, perque hi era anat per lo metex que vos, per despedir aquell amic. En canvi aquell capellá may ha voltat cap passa devant vos. De manera que sou vos, s'anticlericalisme en persona, que fogiu, que menau por an es clericalisme. De manera que si hi ha negú que's mor aquí, sou vos, es es vostre *futurisme anticlericalissim!*

¿Vos bastará per caldera, per avuy, *Mestre Biel de la met, de la xuya pelada*? Si'n voleu més, parau sa *senayeta*, i sereu servit.

II

¡Hala parlem més de s'escola layca, republicanetxos de Sóller!

¡O voltros grans betzolots! escoltau sa veu d'una partida de grans homos, que tothom respecta p'es seu talent i p'es seu sebre. Escoltau lo que'n

diuen de s'ensenyansa que pertoca donar a ses escoles.

¿Sabeu que'n deya En Guizot, que no era cap escolá, sino un protestant de qui fa fer? Axo deya:

«Per esser s'instrucció primaria vertaderament bona i socialmen útil, ha d'esser fundament religiosa. S'es mester que s'educació popular se doni i se rebí dins una *atmósfera religiosa* i que ses impressions i ets hàbits religiosos la penetrin per totes parts. Dins ses escoles primaries s'influencia religiosa ha d'estar habitualment present. Si's sacerdot desconfia i se decanta des Mestre i si's Mestre se considera rival independent i no assiliar des sacerdot, es valor moral de s'escola es perdut, i s'escola estarà ben aprop de resultar un perill».

¿Sabeu que deya de s'ensenyansa aquell gran poeta Victor Hugo, a pesar d'haver tenguda s'immensa des gracia d'haver perduda sa fe, tant fervorosa de sa seua jovintut? Escoltau axò que digué dins ses Corts de France dia 15 de janer de 1850:

«Crec qu'avuy es més necessaria que may s'ensenyansa religiosa. Com més amunt se fa s'homo, més ha de creure; i quant més creu, més s'acosta a Deu. Sa nostra obligació, tant si som legisladors, com Bisbes, sacerdots o escritors, es conseguir que totes ses mirades se'n pujan cap al cel i que totes ses ànimes esperin un'altra vida.... Vos fas a sebre que jo crec ab un mon millor, en l'eternidat del cel i ab s'imperi d'un ser superior a tots es sers, Deu. Vuy per lo metex ab tot es meu cor que s'ensenyansa sia religiosa, vuy que s'homo tenga Deu i no sa materia per únic fi».

I ara escoltau, jo republicanetxos de Sóller i de tots ets altres pobles de Mallorca escoltau dos revolucionaris de cap de brot, En Juli Simon i En Diderot, sobre si s'ensenyansa ha de esser religiosa.

Diu En Juli Simon: «Jo preferesc s'educació de s'homo a tenir que castigarlo; es remordiment me dona més seguredat que no's botxi. Per curar s'humanitat no hi ha que donarli una guillotina, sino una consciencia.—S'ateisme es, no sols sa tomba de sa moral i des dret, sino's camí que du a totes ses ruines.—Es «mínimum» de religió engendra's «maximum» des «delictes», axo es, com més poca religió hi ha, més delictes se cometen.

¿L'heu sentit an aquex rossinyol? ¡I no era cap capellá ni cap frare! ¡Era un des grans rovolucionaris des sigle passat!

Pero ara escoltau En Diderot, un des caporals de s'impiedat des sigle XVIII, un d'ets *enciclopedistes* caps-pares. Vetassí lo que deya: «Es primer conexement essencial a sa jovintut ha de esser sa religió, base única de sa moral. Sa religió ha d'esser, idò, sa primera llissó i sa llissó de cada dia. Bé he cercat per trobar llibres bons per ensenyar sa meua fiya benevolguda; pero cap n'he trobat de millor que's *Catecisme de la Diocesi*! Sí, no vos altereu; me servesc des *Catecisme* i el trop es millor tratat de pedagogia. ¿Quin altre fonament més solid puc donar a s'instrucció de sa meua fiya?»

Escolau ara Mr. Déherme, un lliurepensador francès, redactor de *La coopération des idées*, que diu totes aquexes coses: «Ses estadístiques son clericals d'una manera contundent; posen de manifest ses conseqüències des «dret a no tenir cap religió». Elles marquen totes ses senyes de descomposició social i fan veure lo aviat que's multipliquen i s'agraven sa pornografia, s'alcoholisme, se despoblació, es divorcis, sa bogeria, es suicides, sa prostitució, sa criminalitat, sobre tot, entre's joves, etc. etc. Quan ets homos no essolten sa Moral, sa desgracia los castiga. I ¿com la s'han d'escoltar a sa Moral, si per trepitjarla hi ha tota una llegió de funcionaris, tots ab so seu títol oficial, per axò metex, per trepitjar sa Moral?»

¿E-hu senti, republicanetxos de Sóller i d'ets altres pobles de Mallorca? ¿E-hu senti persones de bé de tot arreu? A France, des que hi ha ses escoles layques, crec d'una manera feresta sa corrupció i desvergonya de ses costums, n'hi ha més que s'engaten, e-hi ha més pocs nexaments p'és medis criminals que posen es pares per tenir pocs infants, es matrimonis per un tres i no res se desavenen i se desfán, n'hi ha més que tornen locos i que's maten, i més dones que's perden i s'esbordellen, i sobre tot, se cometen més crims, especialment es joves.—Es lo que vos deym: ses escoles layques son escoles del dimoni; i ¿que n'ha de resultar més que *dimoniades*: vicis, desordes, desbarats, desgavells, corrupció, dolentias, crims, atentats?»

Axo es lo que durieu dins Sóller ¡o republicanetxos! ab aquesta *escola layca* si lográveu sostenirla molts d'anys, que's segur que no la hi sostenidreu, perque a Sóller, gracies a Deu, e-hi ha un bon sentit molt fondo, molt arrelat, que tots voltros republicanots, republicanarros, republicanets, republicanellos, republicanetxos i republicaningos no sereu capaços may d'osveir.—Mirau quin dia vos ho dic: aquex bon sentit, caracteristic de sa gent de Sóller, ha d'esser es gran contrari de sa vostra escola layca: ell li aniria llevant llevant sa forsa, fins a dexarla just ab sa pell i ets ossos, acabant per ferli batre's peus i enterrarla. Desd'ara vos ho deym: tots voltros republicans, per més que vos enraveneu i fassieu de la guerra pota, no sou capaços de contrarrestar aquex bon sentit de sa gent de Sóller, que vol Deu i Religió, que vol s'ensenyansa religiosa i no s'ensenyansa layca, perque per instint conex sa gent de Sóller que s'escola layca es s'escola del dimoni, s'escola que tanca'l cel i obri'l infern.

Pero encara n'heu de sentir un altre d'escriptor sobre s'escola layca, un d'ets escriptors més notables d'Europa davant el qual totes ses persones instruides se liven es capell: el Dr. Marcel Menendez Pelayo. El convidaren aquest any passat a assistir a un *aplec*, fet a Madrid contra ses escoles layques, i ell contesta ab aquexa carta, endressada an el Rdm. e Ilm. Sr. Bisbe de Madrid. Escoltau: «Mon respectable prelat i distinguit amic: Ja que sa meua absoluta inca-

pacidat oratoria m'atura de prendre part a *s'aplee* que demá s'ha de fer per demanar an es Poders públics que fassen tancar ses escoles layques crec qu'es un dever meu de conciencia, no sols religiosa, sino social i científica, adherirme an aquexa manifestació catòlica, qu'es an es metex temps una mostra de cultura i una afirmació des vertader sentit que s'ensenyansa popular ha de tenir, si ha de cumplir sa seua missió educadora formant esperits rectes i sants.—Ses escoles sense Deu, sia quina sia sa aparent neutralitat ab que s'ateisme se disimula, es una indigna mutilació (escapsament) de s'enteniment humá en lo que té de més ideal i escels. Es una estirpació brutal des gèrmens de veritat i de vida que bateguen en es fondo de tota ánima per que l'educació los fecundi.

—No sols l'Esglesia catòlica, oracle infal·lible de la veritat, sino totes ses rames que's cisma i s'herejia esqueixaren de sa seua soca, i tots es sistemes de filosofia espiritualistes, i tot lo que an el mon du gens de segell de noblesa intel·lectual, protesten a la una contra aquexa intenció sectaria, i sostenen ses respectives escoles confesionals o aquelles, al manco, aont es principis cardinals de sa *Teodicea* (ensenyansa de Deu) servexen de base y supòsit a l'ensenyansa i la penetren suau i calladament ab sa seua influencia.—Axí s'engendren, a pesar de les disidencies dogmátiques, aquells nobles exemplars d'elevació moral i de voluntat sencera, que son es nirvi de ses grans i prósperes nacions de missaga germánica an el mon vey i an el nou. Deu les reserva tal volta, ab sos seus inescrutables designis, per que hi torn brillar sa llantia de sa fens ombra d'error ni d'herejia.—Ni a Alemanya, ni a Inglaterra, ni an es paissos escandinaus, ni a sa poderosa República nortamericanatè pr osèlits (sogueus) s'escola layca ab so sentit ab que la prediquen es jacobinistes francesos, cándidament copiat per una part de sa nostra juvintut intel·lectual i p'és joc frivol i interesat d'alguns politics.—Aparar dins s'enteniment des nins aquella participació de *llum increada* que *il·lumina tothom que vé an aquex mon*; declarar que es nins no poren conèixer ni atenyen es reyne inmens de ses esperanses i de ses alegrias immortals,—es no sols un horrible sacrilegi, sino un bárbaro retrocés en s'obra de civilitat i cultura que vint sigles han obrada dins sa confederació moral des pobles cristians. Es qui pretenga interrompre la torcer sa seua via, se fa reu d'un crim social. Sa sanc del Calvari seguirá cayent gota a gota dalt s'Humanitat regenerada, per molt qu'alguns girin s'esquena a la Creu.—Lo que poren donar de si generacions educades ab sa fel de sa blasfèmia a sa boca, sense idea de Deu ni sentiments de Patria ja hu han mostrat ab llissó ben exemplar successos recents (sa *setmana tràgica*), durant els quals es silenci semblaria complicitat o lo manco covardia.—Per axò, jo, que som un de tants de catolics espanyols sense autoritat per alsar sa meua veu davant es meus conciutadans, he escrites aquexes retxes sense altre fi que fer constar sa meua adhesió a sa protesta cristiana

i espanyola que veus eloqüents formularán demá.—De Vossencia Illma. atent afectíssim, que molt respectuosament el saluda i besa son Anell Pastoral, **M. Menendez i Pelayo.**

¿L'heu sentit ¡o republicanetxos de Sóller! an aquest altre rossinyol? Es es primer homo d'Espanya an questions literaries i filosofiques. Allá ont ell parla, tothom acala's cap; i es qui no estiga conforme, se posa un punt a sa boca per respecte an aquex talent extraordinari. ¿Qui hu dupta qu'es un d'ets homos més eminents qu'ha tenguts may Espanya des qu'es Espanya? ¿Qui hu dupta qu'es un des escriptors més prodigiosos de tot Europa durant molts de sigles? ¡Ja l'heu sentit ido, com s'esplica, com descapdella sobre ses escoles layques! ¡O republicans que encara teniu gens de sentit comú, per poc que sia, lletgiuho bé, fixauvos hi ab axo que diu En Menendez Pelayo sobre s'escola layca! ¡Val la pena de considerarlo de prim conté! ¡Ah si vos ne penetrásseu bé de totes aquexes autoritats que vos hem retretes d'omos de gran cap d'escoles i tendencies socials, politiques i religioses, tan diferents, sobre s'ensenyansa layca,—massa que hu veurieu qu'anau molt malament en so voler s'ensayansa sense Deu, sense catecisme, sense Religió; ¡massa que hu veurieu que tal ensenyansa es una ensenyansa del dimoni, propia i exclusiva del dimoni, la nata per tancarvos el cel i obrirvos l'infern, però de bat en bat. ¡Ay de voltros si no vos llevau aquexa bona qu'En Barrufet vos ha posada davant ets uys! ¡Sabeu que hu es de trempat En Barrufet per posar benes axí davant ets uys, per que no vejem lo que mos interessa veure sobre tot, i axí tenga més bo de conseguir fermos pegar es capicó dins infern, aont no hi ha més que foc plors i croixes de dents. ¡Deu n'alliber tota persona nadal! Amen!

III

Rebel·lió republicana dins «La Numancia»

S'altra setmana es republicans anaven a ferne una de ses seues dins aquex buc de guerra, qu'es trobava a Tanger. Un fogoner i altres mariners, republicans exaltats, tan caps-buyts com dexats de la mà de Deu, després de parlarne molt ben d'amagat, varen dur sa seua toxarrudesa fins a s'estrem de que, alsantse ells, s'apoderarien des buc, s'en anirien a Málaga, desembacarien, proclamarien sa República, tota Espanya diria: Amén; i ja tendriem la Seu plena d'ous, vuy dir, es republicans an es Poder. Dit i fet, una dematinada, entre les dues i les tres aquell fogoner i sis més, tenintne una partida més d'enganats, s'alsen, i comensen sa seua; pero a l'acte ses Autoritats des buc se'n temeren, i ¡ja hu crec! los m'apleguen, los posen presos, los formen sumaria tot d'una; i sortí de sa sentència que los feren, que's fogoner l'havien de fusellar com e cap de bandolina, i an aquells altres sis cadena perpetua. An ets altres compromesos los segueixen sa causa en judici ordinari. An es fogoner el posaren en capella, se confessá, rebé tots es sagraments, i el fusallaren. ¡Deu haja amparada sa seua ánima. ¡Amén! i ets altres sis ja son an es presili a cumplir sa pena que'ls es sortida.

De ses declaracions d'aquexs malanats, se son sabudes moltes de coses; unes les diuen, ses altres les callen, perque axí convé. S'es sabut que

aquexs malanats de «La Numancia» havien convidats es mariners d'ets altres bucs de guerra a sublevar s'Escuadra espanyola, pero que's convidats no anaren de pop. S'es sabut que entre sa gent inferior que va ab sos bucs de guerra, se's feta molta de propaganda republicana, socialista i anarquista, propaganda que entre ses altres classes de ses dotación des bucs no ha trobat gens d'eco, sino molt de rebuig, gracies a Deu.—Es però ies han dit que's Govern ha passat des unes ordres ben estretes per capturar, per afeugir tals propagandes devers es bucs de guerra i per fer mar on poc més curts es propagandistes de terra, antimilitaristes.—Ja seria hora que hu fés tot axò es nostre Govern, si no se'n vol dur qualque dia s'aumut p'és cap; si no vol qu'Espanya fassa un pap-r tristíssim entre ses altres nacions. Perque trist es haverho de confessar: Espanya, que té tanta fama d'inquisitorial, es sa nació que dexa més llibertat per aquexes propagandes anti-socials, anti-humanes, criminals, seuvatjes, propies de lleoparts.

Com se va veure que's Consey de Guerra dictaria sentencies greus contra aquells sublevats de «La Numancia», comensaren a mou-erse es republicans i socialistes, sobre tot a Madrid i a Cadiz i tots es paperots d'aquexes idees, demanant clemencia i s'indult p'és condemnats, volguent suposar que no era estat res axo de «La Numancia», i que seria una gran crueldat aplicar la llei. Es republicans i socialistes sempre son axí: ells volen moure totes ses revolucions que's passen pe' s'escudeller i matar bil·lo bil·la tots es qui los fan nosa; pero llavo, si los apleguen, pretenen que no les poren fer res, que son uns innocents, i que ses lleys penals que hi ha, no han de servir per ells. Si's tractás de carlistes o de clericals d'altres tendencies, si's tractás de capellans, frares o monjes qu'hagussen atentat contra sa República, ¡ah! a les hores totes ses penas serien poques. Axí entenen sa Justicia republicans i socialistes; ells han de porer fer es mil desbarats de robar i matar, i els ho han de donar per ben fet; ara's clericals no s'han de porer bategar que no s'hi tirin demunt i los fassen benes.

I lo bo va esser sa manera com En Canalejas les se levá de davant an es que hi anaven a demanarl: s'indult des condemnats Les deya que no'n sabia res de sa via que feya sa causa ni si hi havia sentència ni si dexava d'haverne hi. I sa sentència se dictá, i En Canalejas no aconseyá s'indult, i fusellaren es fogoner de «La Numancia», just axí com fusellaren En Ferrer.

¿Qui hu dupta qu'En Ferrer era més culpable que aquell malanat de fogoner de «La Numancia»? Basta comparar sa mica de sublevació que tal fogoner va moure, que diuen si no més durá sis o set minuts, ab sa «setmana tràgica», aont e-hi hagué més de cent morts, i aquells grans incendis i aquells grans robos i profanacions de cadáveres. An En Maura i En Lacierva republicans i socialistes i anarquistes los tracten d'assassins, i es liberals les feren també cárrecs gravíssims perque no aconseyaren an el Rey s'indult d'En Ferrer. Ara veurem que farán ab En Canalejas. Ara veurem si l'absoldrán, si hi farán ets uys grossos, si'l passarán ab aygo beneyta, perque no es En Maura ni En Lacierva. Ets elements revolucionaris fa estona que mos tenen acostumats an aquexs «pams i quarts». ¡Indecents! ¡infames! ¡grans noninguns!

IV

An En J. Moya i a sa seua in-«Justicia».

Aquest gran mentider an-e qui sa cara li ha bastat per enflocar ses mil

